

ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΚΑΡΑΘΑΝΟΣ

ΤΟ ΜΗΝΥΜΑ

ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΟΙ
ΣΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ

TO MHNHYMA

Απαγορεύεται η μερική ή ολική αναδημοσίευση ή αναμετάδοση ή διασκευή και αναπαραγωγή με οποιονδήποτε τρόπο, ηλεκτρονικό, μηχανικό, φωτοτυπικό ή ηχογραφικό του παρόντος έργου ή μέρος αυτού, χωρίς την ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ έγγραφη άδεια του ΕΚΔΟΤΗ και του ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ. Νόμος 2121/1993 και Κανόνες Διεθνούς Δικαίου που ισχύουν στην Ελλάδα και στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

«Το Μήνυμα, Έλληνες πολιτικοί κρατούμενοι στην Αλβανία»

© Εκδόσεις Ν. & Σ. Μπατσιούλας Ο.Ε., Αθήνα 2014

© Βαγγέλης Καραθάνας

ISBN: 978-960-6813-80-1

Επιμέλεια κειμένου: Νατάσα Μπελεζάκη

Ευχαριστώ τον δικηγόρο και συγγραφέα Κόρμαλη Αθανάσιο για την αμέριστη βοήθειά του

Εκδόσεις Ν. & Σ. Μπατσιούλας

Κηφισίας 5, 11523 Αθήνα

τ: 2103315186, 2130229425, f: 2103315186

Πελοπίδου 5, 32200 Θήβα

τ: 2262100795, f: 2262027275

url: www.batsioulas.gr

e: info@batsioulas.gr

ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΚΑΡΑΘΑΝΟΣ

ΤΟ ΜΗΝΥΜΑ
ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΟΙ
ΣΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ

*Στη μνήμη των γονιών μου,
τη γυναίκα μου, το παιδί μας
και τα αδέρφια μου*

12 Γενάρη του 1987, ημέρα Δευτέρα για την ακρίβεια. Νωρίς το πρωί, επτά παρά τέταρτο περίπου.

Σηκώθηκε σχεδόν αμέσως, μόλις με είδε να μπαίνω. Ήταν ο Γενικός Διευθυντής Εμπορίου του Νομού Αγίων Σαράντα. Πολύ ευγενικός, το χαμόγελο περίσσευε. Δεν πρόλαβα να τον ρωτήσω πώς βρέθηκε τόσο νωρίς εδώ στη Λειβαδιά.

«Κοίταξε», με διέκοψε στα γρήγορα «είμαι καθοδόν για τη Σκάλα και το Μουρσί. Η κακοκαιρία εκεί προκάλεσε μεγάλες ζημιές σε καταστήματα κι αποθήκες. Ο σύντροφος Β. μου άνοιξε την πόρτα, αλλά έφυγε επειγόντως για το Δέλβινο, ενώ ο σύντροφος Θ. ίσως καθυστερήσει. Παρακαλώ, έλα να πάμε μαζί έως το τάγμα του στρατού των συνόρων, να δούμε μια αποθήκη. Το τάγμα θα μετακομίσει την έδρα του στην πόλη των Αγίων Σαράντα, σκεπτόμαστε να νοικιάσουμε μια μεγάλη αποθήκη».

«Εντάξει», του είπα, τελείως αμήχανα. Ύστερα από λίγο, ο διευθυντής προχώρησε προς το παράθυρο, κοίταξε έξω, μετά το ρολόι του χεριού του, χαμογέλασε τελείως τυπικά κι αποφάσισε να βγει πρώτος. Η απόσταση ήταν μικρή με τα πόδια.

Ήταν η πρώτη φορά που ανταλλάξαμε δυο τρία λόγια με τον διευθυντή κι αυτά ήταν σχετικά με τον καιρό. Η

κακοκαιρία της περασμένης βραδιάς ήταν το κάτι άλλο, ήταν πραγματική θεομηνία. Ο αγέρας φύσαγε μανιασμένα όλη τη νύχτα από τα βορειοδυτικά και με τις βροχές και τις βροντές πήγε να πνίξει τον τόπο. Το ποτάμι δίπλα στη Μεσαία Γεωργική Σχολή φούσκωσε επικίνδυνα και τα θολά, ορμητικά νερά του σκέπασαν περίπου όλο το ξερό γήπεδο. Τα δυο ξύλινα δοκάρια άντεξαν, φαίνεται πως έπαιρναν θάρρος το ένα από το άλλο.

Στο κτήριο της σχολής, το οποίο ήταν κτισμένο με κόκκινα τούβλα, περίπου στα εκατό μέτρα στο τέλος κι αριστερά του γηπέδου, δεν φαινόταν άνθρωπος, ψυχή. Ποτέ το ποτάμι δεν είχε «θυμώσει» τόσο πολύ. Μετά το στενό γιοφύρι, ο χαλικόστρωτος δρόμος, λόγω κακοτεχνιών ήταν γεμάτος λακκούβες και λασπόνερα. Ενώ εγώ εύκολα έβρισκα σημεία στερεά να στηρίξω τα πόδια μου, επειδή ήμουν συνηθισμένος σε τέτοιες καταστάσεις, ο διευθυντής όμως έτρεμε από την ανασφάλεια. Με την παραμικρή απροσεξία μπορούσε να σκοντάψει, αλλά ούτε που ήθελε να μου ζητήσει βοήθεια. Στα δεξιά, το μεγάλο αγρόκτημα του Γεωργικού Συνεταιρισμού έμοιαζε με βομβαρδισμένο τοπίο. Οι πορτοκαλιές μέσα σε μια βραδιά έχασαν όλη τη σοδιά τους την τελευταία στιγμή πριν από τη συγκομιδή. Σωροί από πορτοκάλια κολυμπούσαν μέσα σε μια λίμνη χαλαζόπτωσης. Τα σύννεφα και σήμερα «κρέμονται» από τον πολύ το φόρτο και δεν καταλαβαίνεις από πού έρχονται και πού πάνε. Ετοιμάζονται για τη νέα κατεβασία τους. Το βουνό της Μηλιάς δεξιά, μ' όλη την ανεμοθύελλα που είχε ξεσπάσει επάνω του όλη τη νύχτα, έστεκε ατάραχο. Αγέρωχο, ψηλό και όρθιο κοιτάζει τους ορίζοντες και του πελάγου τα μάκρη. Στις άκρες του δρόμου πέντε έξι συνεταιριστές τεμάχιζαν

με τσεκούρια δυο ξεριζωμένα δέντρα λεύκας. Το πιο μεγάλο από τα δύο είχε σωριαστεί από τη μία έως την άλλη άκρη του χωματόδρομου, ακριβώς στο σημείο της στροφής προς το τάγμα του στρατού. Φαίνονταν πολύ βιαστικοί και ούτε που σήκωσαν το κεφάλι να μας δούνε. Μόνο ο νεότερος μας κοίταξε για ένα δευτερόλεπτο κι αμέσως έσκυψε.

Μόλις πλησιάσαμε την πύλη εισόδου, ένας φαντάρος ψηλός κι αδύνατος, με το κόκκινο αστέρι στο τετράγωνο, πράσινο καπέλο με γείσο, άνοιξε τη μεγάλη σιδερένια πόρτα. Δίπλα του στεκόταν όρθιος ένας αξιωματικός του στρατού συνόρων. Με τον διευθυντή ανταλλάξανε χαμόγελα αλληλοσεβασμού ο ένας προς τον άλλον και για επιβεβαίωση κούνησαν και οι δύο το κεφάλι. Δεν μας ρώτησαν ούτε ποιοι είμαστε, ούτε πού πάμε και ούτε ποιον θέλουμε να συναντήσουμε. Τον γνωρίζουν τον διευθυντή, νόμισα, προσωπικότητα του Νομού είναι. Αυτό φάνηκε και από την υποδοχή που του επιφύλαξαν. Εκείνος μπροστά κι εγώ πίσω προχωρήσαμε στο μεγάλο κτήριο αριστερά. Στο βάθος του διαδρόμου, ακριβώς στην τελευταία πόρτα, ένας «σύντροφος με μαύρο παλτό», έκανε νόημα στο διευθυντή «κλείνοντας το μάτι» και μπήκε αμέσως στο γραφείο. Προς τα εκεί κατευθύνθηκε ο διευθυντής κι εγώ πίσω του. Μέσα ήταν δύο αστυνομικοί και τρεις άντρες με πολιτικά, όλοι όρθιοι. Δεν κατάλαβα πώς σε κλάσματα δευτερόλεπτου βρέθηκα μπροστά από τον διευθυντή και απέναντι από το «σύντροφο με το μαύρο παλτό». Άντρας ψηλός, με φαρδείς ώμους, με πλατύ μέτωπο και σγουρά, πυκνά μαλλιά. Το βλέμμα του παρατηρητικό και πολύ επιβλητικό. Δεν προλάβαμε να πούμε ούτε καλημέρα. Χωρίς να χάσει χρόνο με ρώτησε:

«Είσαι ο Βαγγέλης Καραθάνος;»

«Εγώ είμαι!»

«Στο όνομα του λαού, συλλαμβάνεσαι!»

Χάθηκε η γη κάτω από τα πόδια μου. Δεν θυμάμαι την αντίδρασή μου, ίσως δεν κατάλαβα καλά τι γινόταν. Αμέσως λύγισε τα χέρια μου από πίσω και μου πέρασε χειροπέδες. Τις έσφιξε μέχρι να πατήσουν γερά πάνω στα κόκαλα. Πάγωσα. Είναι όνειρο ή πραγματικότητα, αναρωτήθηκα. Προσπαθούσα να καταφέρω να ρυθμίσω τις ανάσες μου γρήγορα. Αμήχανα, γύρισα το κεφάλι να δω το «σύντροφο-διευθυντή». Άφαντος. Κι αυτός μέρος του σχεδίου. Έμπιστος και των μυστικών υπηρεσιών. Σε λίγο «ο σύντροφος με το μαύρο παλτό» κι οι άλλοι δύο με τα πολιτικά, βγήκαν από το γραφείο. Και οι τρεις άγνωστοι, δεν τους έχω δει ποτέ. Στο δωμάτιο έμειναν οι δύο αστυνομικοί καθιστοί κι εγώ όρθιος, δεμένος. Πόρτα και παράθυρο κλειστά. Κάπνιζαν τσιγάρο «παρτιζάνι» ασταμάτητα και με κοιτούσαν πότε υποτιμητικά και αδιάφορα και πότε με άγριο βλέμμα. Ούτε κουβέντα.

Στην αριστερή μεριά του τοίχου ήταν κρεμασμένη σε κάδρο μια μεγάλη φωτογραφία του «μεγάλου ηγέτη». Από την ομιλία στο 6ο συνέδριο του Κόμματος, έγραφε η λεξάντα. Έδειχνε με το δάχτυλο. Κι αυτός με «κοιτούσε άγρια» κι ας ήταν πεθαμένος. Στον απέναντι τοίχο, δεξιά μου, πάνω σε καρφωμένο χαρτόνι ήταν γραμμένο το σύνθημα: «Επαγρύπνηση, μέρα νύχτα».

Στο μοναδικό παράθυρο, μπροστά μου, ύψωνε τον κορμό της μια μεγάλη λεμονιά η οποία κρατούσε πάνω της με δυσκολία πολλά παχουλά λεμόνια. Στα φύλλα της υπήρχαν άφθονες σταγόνες βροχής «γαντζωμένες». Η εικόνα της λεμονιάς με ξύπνησε από το ξάφνιασμα

της σύλληψης. Είναι γεγονός, σκέφτηκα, δεν είναι όνειρο. Είμαι δεμένος με χειροπέδες. Στη σκέψη μου τώρα αυθόρμητα γύριζαν τα αγαπημένα μου πρόσωπα: Το παιδί μου, μόλις πέντε ετών, η γυναίκα μου, ο πατέρας μου, τα αδέρφια μου τ' ανίψια μου και οι φίλοι μου.

Απ' αυτήν τη στιγμή αρχίζει ο Γολγοθάς μου και ο δικός τους. Από εδώ και στο εξής θα είμαι για το σύστημα «ο εχθρός του λαού» και τα αγαπημένα μου πρόσωπα θα έχουν το βιογραφικό τους «λερωμένο». Η ταξική πάλη θα τους βάλει στο στόχαστρο να τους συντρίψει, η «κοινωνία» θα τους απομονώσει και καθημερινά θα τους περιφρονεί σαν να έχουν πάνω τους λέπρα. Για πάντα θα είναι στόχος. Μερικοί από τους φίλους μου θα εξοργιστούν «θα τα βάλουν με το σύστημα» ενώ μερικοί θα χάσουν τον ύπνο τους μήπως λυγήσω και αποκαλύψω «κουβέντες» που κάναμε. Πάντα παρακαλούσα τον Θεό να μην συμβεί αυτό που δεν επιθυμούσα ποτέ. Τελικά ήρθε κι η σειρά μου. Όπου να 'ναι θα με βάλουν δεμένο στο κακόφημο «11» της φοβέρας και του τρόμου. Ή μπορεί να με περάσουν δεμένο πεζοπορία έως την άλλη άκρη του χωριού και το τζιπ με τον μαύρο μουσαμά της «SIGURIMI» να περιμένει εκεί. Αυτό το είχαν κάνει κι άλλες φορές με σκοπό να τρομάξουν και να εκφοβίσουν τον κόσμο της Λειβαδιάς και των γύρω χωριών. Τώρα σίγουρα, το νέο θα έχει διαδοθεί σαν αστραπή: Πήρανε... Δέσανε... Συλλάβανε τον Βαγγέλη Καραθάνο!

Αυτά κι άλλα σκεφτόμουν τον ατελείωτο χρόνο σ' αυτό το δωμάτιο, περιμένοντας να δω πού το πάνε και γιατί θα με κατηγορήσουν. Ύστερα από περίπου πέντε ώρες άνοιξε την πόρτα «ο σύντροφος με το μαύρο παλτό» και τους έκανε νόημα να τον ακολουθήσουν.

Με έβαλαν σε ένα τζιπ «ARO». Ο «σύντροφος με το μαύρο παλτό» κάθισε στο κάθισμα του συνοδηγού κι εγώ στο πίσω κάθισμα ανάμεσα στους δύο αστυνομικούς. Στη μεγάλη αυλή του τάγματος μαζεύτηκαν να με δουν πολλά άτομα, στρατιωτικοί και πολίτες. Μέχρι τώρα μπορεί για μερικούς από αυτούς να πέρασα τελείως απαρατήρητος, αλλά τώρα που έγινα «ο εχθρός του λαού», είμαι κάποιος, όλοι περίμεναν να με δουν. Μάλλον όλοι κοιτούσαν εμένα και κανέναν τους υψηλόβαθμους ασφαλίτες. Μερικοί από αυτούς, κυρίως πολίτες, οι οποίοι δούλευαν σαν εργάτες στη «γεωργική βοηθητική οικονομία του τάγματος», έτσι λεγόταν, φαινόταν σοκαρισμένοι και θλιμμένοι. Ένα από τα πρόσωπα που μου έκαναν πιο πολύ εντύπωση ήταν του Νίκου Κόλια από τα Καλύβια. Δεν μπορώ να ξεχάσω τη θλίψη που ήταν ζωγραφισμένη στην όψη του. Μόλις είδε να με βγάζουν από το μεγάλο διάδρομο κατέβασε το κεφάλι και του έγινε τόσο βαρύ που δυσκολευόταν να το σηκώσει. Το δεύτερο πρόσωπο που εξίσου μου έκανε μεγάλη εντύπωση ήταν ο γραμματέας της κομματικής οργάνωσης του τάγματος «ο σύντροφος Α.Σ.», Έλληνας από τα χωριά της ελληνικής μειονότητας. Φαινόταν ασυγκράτητα χαρούμενος κι ευτυχισμένος για την «επιτυχία» του Κόμματος της «Λαϊκής Εξουσίας» και των Μυστικών Υπηρεσιών. Γιατί όχι και δική του; Μόλις ξεκίνησε το «ARO», έφτυσε κατά μένα και κάτι ψιθύρισε. Σίγουρα με έβρισε. Αυτό το άτομο κι άλλοι χαφιέδες του συστήματος για ολόκληρες μέρες και μήνες, όπως και σε άλλες περιπτώσεις, θα πανικοβάλλουν τους Έλληνες και κυρίως τους νέους στα γύρω χωριά της Λειβαδιάς και μέχρι τις πόλεις των Αγίων Σαράντα, Δελβίνου και Αργυροκάστρου.

Το «ARO» διέσχισε τη Λειβαδιά με χαμηλή ταχύτητα. Όσο πιο αργά πήγαινε, τόσο πιο πολύ φόβο σκόρπιζε. Αποχαιρετούσα το χωριό μου. Ήμουν νέος, γύρω στα τριάντα, και θα επέστρεφα στα σαράντα, στα πενήντα... Μπορεί και ποτέ, αν και με τους φίλους μου πιστεύαμε ακράδαντα ότι μετά το θάνατο του δικτάτορα υποχρεωτικά κάτι θα αλλάξει. Μάλλον τώρα πιο πολύ, διότι στην Ανατολή είχαν φανεί προ πολλού τα σημάδια. Ύστερα από μία ώρα περίπου το «ARO» έφτασε στην πόλη των Αγίων Σαράντα. Σταμάτησε στην αυλή της επαρχιακής διεύθυνσης της αστυνομίας. Με κατέβασαν και με οδήγησαν στο ισόγειο, σ' ένα σκοτεινό διάδρομο. Στο βάθος του διαδρόμου, με σταμάτησαν μπροστά σ' ένα κελί. Δεν φαινόταν καθαρά ο αριθμός που ήταν γραμμένος με χρώμα στη μαύρη πόρτα. Πίσω μου πέντε έξι αστυνομικοί στέκονταν όρθιοι σαν σκιά τρόμου. Ξεκλείδωσαν την κλειδαριά, ανέσυραν βίαια τον μοχλό κι άνοιξαν τη μαύρη πόρτα. Παράξενο τρίξιμο. Σκοτάδι, δεν φαινόταν τίποτα. Μου αφαίρεσαν τις χειροπέδες, τα παπούτσια, τη ζώνη και με έσπρωξαν μέσα. Έκλεισαν μετά δυνατά, πιο τρανταχτά τον μοχλό και την κλειδαριά. Δεν έβλεπα ούτε τοίχους, ούτε πόρτα. Ήταν σαν να έπεσα στον κάτω κόσμο. Ύστερα από λίγο, διέκρινα ψηλά ένα πολύ αμυδρό φώς από μικρό φεγγίτη. «Βαριά» η αίσθηση της μούχλας και πολλή υγρασία. Πραγματικό ψυγείο. Μύριζε πολύ έντονα κι άσχημα. Η νέα μου «κατοικία» για μήνες, μπορεί και χρόνο μέχρι να με δικάσουν. Η αλήθεια είναι ότι ακόμη ζω ανάμεσα στο γεγονός της σύλληψης και του απίστευτου. Τώρα όπου να 'ναι θα με φωνάξουν γι' ανάκριση, θα μου πούνε να παραδεχτώ ότι έβρισα, συκοφάντησα και προσέβαλα το Κόμμα, τη «Λαϊκή Εξου-

σία» και τον «Μεγάλο Ηγέτη» και ποιος ξέρει τι άλλο... Ποιοι «φίλοι » και «αδέρφια» με κάρφωσαν; Πώς θα με κοιτάξουν κατάματα στο δικαστήριο; Έχω ακούσει σε άλλες περιπτώσεις μάρτυρες και ψευδομάρτυρες να συκοφαντούν σε δικαστήρια συγχωριανούς τους και συμπολίτες τους με τις κατηγορίες, όπως: Μας είπε «ο εχθρός» όταν ήμασταν στο «Χ» μέρος, ότι το κράτος είναι φτωχό, μάς δίνει το καλαμποκίσιο ψωμί με δελτίο, το ίδιο και τη ζάχαρη και το λάδι, έκανε τον σταυρό του, ακούει ελληνική μουσική κι άλλα πολλά. Και τις εκκλήσεις στο τέλος προς τον δικαστή του Κόμματος: «Κάτω ο εχθρός! Θάνατος στο σάπιο κάθαρμα!». Τέτοιες κατηγορίες... «Ας είναι», είπα μέσα στη δυστυχία μου, μακάρι να μην είχε συμβεί αυτό που δεν επιθυμούσα ποτέ.

Αισθάνθηκα στα πόδια κάτι να με τσιμπάει. Τι να 'ναι; αναρωτήθηκα κι έσκυψα το κεφάλι να δω. Αρχικά νόμισα πως στο κελί υπήρχε κι άλλος κρατούμενος, ο οποίος μ' άγγιξε γιατί δεν είχε δύναμη να μιλήσει. Όμως ήταν αρουραίοι. Προσπάθησα να τους απομακρύνω, δεν είχα ούτε τα παπούτσια να τους χτυπήσω. Κρύβονταν στις τρύπες, αλλά ξεμυτούσαν ξανά και ξανά.

Περίμενα να με φωνάξουν για ανάκριση. Κάθε μισή ώρα άνοιγαν το πορτάκι της πόρτας και το ξανάκλειναν δυνατά. Ήθελαν με αυτό να με τρομάξουν όσο πιο πολύ γίνεται. Για πόσο μπορεί ο άνθρωπος να αντέξει σ' ένα τέτοιο κελί, ξυπόλυτος στο τσιμέντο, παρέα με τα ποντίκια; Ποιο ανθρώπινο κορμί μπορεί να αντέξει αυτή την υγρασία, την μπόχα την αποπνικτική και την ανυπόφορη δυσωδία, μέσα σε τούτο το πνιγερό σκοτάδι; Πέρασαν ώρες ολόκληρες στο παγωμένο ψυγείο παλεύοντας με τους αρουραίους και με τις σκέψεις μου.

Έτριβα τα πόδια το ένα με το άλλο για να μην παγώσουν από την υγρασία ενώ ταυτόχρονα φόβιζα τους ποντικούς. Όρθιος όλη τη νύχτα και με την αγωνία να δω πού το πάνε. Και να ήθελα να ηρεμήσω κάπως, πού θα καθόμουν και πώς να καθόμουν; Η πόλη έξω κοιμόταν. Ξύπνιος όλη τη νύχτα εγώ στο κελί, το ίδιο η οικογένειά μου κι οι άνθρωποί μου στη Λειβαδιά και στο χωριό μου το Λαζάτι. Η νύχτα ατελείωτη.

Κάποια στιγμή άκουσα θόρυβο. Ο μοχλός αποσύρθηκε η βαριά πόρτα άνοιξε.

«Έλα!», μου έγνεψαν δύο αστυνομικοί. Μου πέρασαν τις χειροπέδες, φόρεσα τα παπούτσια χωρίς τα κορδόνια και με έβγαλαν στην αυλή, ακριβώς μπροστά στο «ARO». Είχε ξημερώσει. Όπως και χθες, «ο σύντροφος με το μαύρο παλτό» στο κάθισμα του συνοδηγού κι εγώ πίσω ανάμεσα σε δυο αστυνομικούς. Σε απόσταση δέκα μέτρα, υψηλόβαθμοι αξιωματικοί, ασφαλίτες κι αστυνομικοί κάτω από το παγερό βλέμμα της βάρβαρης εξουσίας παρακολουθούσαν το θέαμα. Ξεκίνησε και σε δέκα λεπτά έφτασε στον αυχένα του Μετοχιού. Στην Κρασιά δεν πήρε τη στροφή προς τη Λειβαδιά, αλλά συνέχισε αριστερά προς το Μεσοπόταμο και ανηφόρισε στις στροφές της Μουζίνας.

Όπως και χθες, οι δρόμοι ήταν άδειοι και τα πάντα τριγύρω φαίνονταν ανεμοδαρμένα. Περιέργη ήταν η βραδιά προχθές στον τόπο μας, σαν να μαζεύτηκαν όλοι οι αγέρηδες της γης, αντάμα κι οι αστραπές. Αληθινός κατακλυσμός.

Όταν το «ARO» μπήκε στον ίσιο δρόμο του κάμπου της Δερόπολης, ο ουρανός έγινε πιο μουντός. Έτοιμο να ξεσπάσει μπόρα. Ένα παχύ στρώμα ομίχλης σκέπαζε κατά μήκος όλη την κοιλάδα του Δρύνου. Πέρασε

το Αργυρόκαστρο, μετά και το Τεπελένι. Πού με πάνε; Τα χέρια πισθάγκωνα δεμένα είχαν προηστεί και με πουνούσαν αβάσταχτα. Τις χειροπέδες τις είχαν σφίξει μέχρι εκεί που δεν έπαιρνε άλλο. Νόμιζαν πως βίδωναν δυο σίδερα αναμεταξύ τους και όχι τα χέρια ενός νέου ανθρώπου. Τι μίσος! Πράγματι άρχισε η μεγαλύτερη δοκιμασία της ζωής μου. Περνούσαν μπροστά μου ξεροικά χωράφια, βουνά, δάση και χωριά σκορπισμένα στους πρόποδες. Αναρωτιόμουν: Θα τα ξαναδώ ή είναι η στερνή μου φορά;

Στην πόλη Φίερι, την αρχαία Απολλωνία, σταμάτησαν για λίγο μπροστά σ' ένα βενζινάδικο. Έφαγαν το πρωινό τους. Είχαν περάσει τριάντα ώρες από το προηγούμενο πρωί κι εγώ δεν είχα πει ούτε νερό. Ούτε πεινούσα, ούτε διψούσα. Τους ζήτησα μόνο να μου περάσουν τα χέρια μπροστά, αν ήταν δυνατό, γιατί πουνούσα πολύ. Ήταν απολύτως αρνητικοί. Το μόνο σίγουρο ήταν ότι δεν με έβλεπαν ως άνθρωπο. Τι ήμουν τώρα γι' αυτούς; «Όχι!», μου είπαν, «εμείς είμαστε μαθημένοι από πίσω» και γέλασαν δυνατά. Δεν σταματούσαν να γελάνε ηλίθια ευχαριστημένοι με το υπονοούμενο, της λέξης «πίσω». Τα έβαλα με τον εαυτό μου. Δεν έχω δίκιο. Γιατί να τους ζητήσω χάρη; Να αντέξω! Εγώ ποτέ δεν τα πήγαινα καλά με την πάστα τους...

Σε λίγο το «ARO» ξεκίνησε προς το άγνωστο. Οι συζητήσεις τους περιστρέφονταν γύρω από τα παιδιά τους. Ήταν η πρώτη ημέρα του σχολείου μετά τις χειμερινές διακοπές. Κι αυτό το έκαναν σκοπίμως, να με πληγώσουν. Περίπου σε μία ώρα μετά την πρώτη «ξεκούραση» το «ARO» πλεύρισε το Δυρράχιο και έστριψε προς τα Τίρανα. Διέσχισε πλατείς δρόμους και στροφές, από τη μία άκρη της πρωτεύουσας του

κράτους έως την άλλη, ώσπου βρέθηκε μπροστά σε μια μεγάλη σιδερένια πόρτα. Την άνοιξε και προχώρησε σε μια τετράγωνη αυλή, πέρασε και δεύτερη σιδερένια πόρτα και στα είκοσι μέτρα σταμάτησε στην είσοδο της «Ειδικής Φυλακής» των Τιράνων. Έσβησε τη μηχανή και για δέκα λεπτά περίπου περίμεναν χωρίς να κάνουν καμιά κίνηση. Ήταν ένα μεγάλο διώροφο κτήριο και στη σειρά δεκάδες μικρά παραθυράκια καλυμμένα με μαύρο πλέγμα. Κάποιος από μέσα τούς έκανε νόημα και με κατέβασαν. Δύο δεσμοφύλακες με έβαλαν στη μέση και με οδήγησαν σ' ένα στενόμακρο διάδρομο με πολύ ελάχιστο φως. Με σταμάτησαν μπροστά στο κελί με το νούμερο 52. Με διέταξαν να βγάλω τα παπούτσια έξω από την πόρτα και με έσπρωξαν μέσα. Τη ζώνη μου την είχαν αφαιρέσει από την προηγούμενη μέρα μπροστά στο κελί στους Αγίους Σαράντα. Το κελί δεν ήταν άδειο, βρήκα και δεύτερο άτομο. Μόλις έκλεισαν την πόρτα μού είπε:

«Γεια! Ο Θεός βοηθός, αδερφέ! Με λένε Φουάτ, είμαι από την Ντίμπρα».

«Γεια! Εμένα με λένε Βαγγέλη, είμαι από τους Αγίους Σαράντα», ανταπέδωσα τον χαιρετισμό.

«Ηρέμησε, κάνε κουράγιο, αδερφέ! Εγώ είμαι εδώ στο κελί μόνος μου ένα μήνα, μακάρι να μας αφήσουν μαζί».

«Λυπάμαι πολύ, Φουάτ, που σε συνάντησα μέσα σ' αυτό το κελί».

Φαινόταν «χαρούμενος» μέσα στη δυστυχία του, για τον απλό λόγο, εάν κατάλαβα σωστά, ότι τώρα δεν θα είναι τελειώς μόνος του σ' αυτή την τρισάθλια τρύπα.

Για ένα λεπτό παρατηρούσαμε ο ένας τον άλλον. Ήταν νέος στην ηλικία, μετρίου αναστήματος, χοντρός

και το πρόσωπό του ήταν στρουμπουλό. Μου έκαναν εντύπωση τα βαθιά μάτια και το έντονο χαρακωμένο μέτωπό του. Με κοιτούσε από την κορυφή μέχρι τα νύχια των ποδιών μου με ένα διαπεραστικό βλέμμα.

«Αυτές οι δύο κουβέρτες είναι δικές σου», μου είπε. Ήταν δυο κουβέρτες τελείως φθαρμένες, γεμάτες λεκέδες. Σίγουρα από την εποχή των καλών σχέσεων με τη Σοβιετική Ένωση ή και πιο πριν... «Κι αυτά τα δυο μικρά παγούρια. Το πρώτο για νερό και το δεύτερο για ούρηση», πρόσθεσε. Θέλοντας και μη ήμουν υποχρεωμένος να συμμορφωθώ στο περιβάλλον, να τακτοποιηθώ στη δεξιά μεριά του κελιού. Ήταν το «μέρος μου». Ευθεία με τη μαύρη πόρτα και το μικρό της πορτάκι. Για δυο λεπτά κοιτούσα το κελί χωρίς να πούμε τίποτα. Κι ο Φουάτ κοιτούσε εμένα επίμονα, είχε πολύ παρατηρητικό βλέμμα. Τέσσερις τοίχοι βρόμικοι, μαύροι από την υγρασία, χιλιάδες φωλιές με μικρόβια. Και το λίγο φως από τον φεγγίτη είναι αδύναμο και μοιάζει βρόμικο. Και μια πόρτα μαύρη και περίεργη, που όπως αποδείχτηκε στη συνέχεια, με το άκουσμά της ράγιζαν οι καρδιές μας. Πριν από δύο μέρες ήμουν στο φτωχικό μου στη Δειβαδιά με τη γυναίκα μου και το παιδί μου, ενώ τώρα ήμουν «συγκάτοικος» με τον Φουάτ από τη βόρεια Ντίμπρα σ' αυτό το κελί της «Ειδικής Φυλακής» των Τιράνων. Πήρα το βρόμικο παγούρι, το έβαλα στα χείλη μου και ήπια λίγο νερό.

«Να ξέρεις Βαγγέλη», με διέκοψε από τις σύντομες σκέψεις μου ο Φουάτ, «στο κελί υπάρχουν κανόνες, σε περίπτωση παράβασης μας τιμωρούν. Θα σου τα πω για να ξέρεις, μην τυχόν την πατήσεις».

Δεν κατάφερε να μου εξηγήσει τους κανόνες επιβίωσης στο κελί. Τον είδα τρομοκρατημένο και απότομα

χαμήλωσε τη φωνή. Αυτό προσπάθησε να το περάσει και σε μένα. Είχε την «εμπειρία» σαν πιο παλιός, εγώ μόλις είχα πατήσει το πόδι μου στο κελί. Έξω ακούσαμε τον χαρακτηριστικό θόρυβο από τις χειροπέδες και της μεγάλης αρμάθας των κλειδιών. Ερχόταν από το βάθος του διαδρόμου και σταμάτησε απότομα έξω από το κελί μας. «Μάλλον θα πάρουν έναν από εμάς», τόνισε με σιγουριά ο Φουάτ και στάθηκε προσοχή, εντελώς «παγωμένος». Έστησε το αυτί κρατώντας την ανάσα. Τα μάτια μου έμειναν καρφωμένα στην πόρτα. Η στάση του Φουάτ επηρέασε κι εμένα. Έχασα τον προσανατολισμό. Η κλειδαριά ξεκλειδώνεται στα γρήγορα, ο μοχλός τραβιέται βίαια, η πόρτα ανοίγει. «Έλα!», έγνεψε σε μένα με το δάχτυλο ο δεσμοφύλακας, με άγριο βλέμμα, προετοιμάζοντας τις χειροπέδες. Ενστικτωδώς γύρισα τα χέρια πίσω. Αυτό γινόταν κάθε μέρα συνέχεια από τότε χωρίς δεύτερη σκέψη. Ήταν η καθημερινότητά μας. Με έσπρωχνε μπροστά κι έσφιγγε συνεχώς τις χειροπέδες. Πώς να τρέξεις με τα χέρια πισθάγκωνα; Ήταν μακρόστενος ο διάδρομος και πολλά τα κελιά στη σειρά. Δεκάδες μαύρες πόρτες κλεισμένες με μοχλούς και χοντρές κλειδαριές. Το μισοσκοτάδο τις έκανε πιο μαύρες από ό,τι ήταν στην πραγματικότητα. Κι έξω από κάθε πόρτα από ένα, δύο η τρία ζευγάρια παπούτσια χωρίς τα κορδόνια. Ο δεσμοφύλακας ήταν παχουλός και το πάτημά του πολύ βαρύ. Οι βαθιές αναπνοές του «σφύριζαν» πίσω από τα αυτιά μου. Σαν να το έκανε σκόπια. Με σταμάτησε μπροστά σε μια πόρτα. Όχι σαν αυτές των κελιών. Πιο μεγάλη και σιδερένια. Με το αριστερό του χέρι έκανε ένα χτύπημα στην πόρτα, ενώ με το δεξί έσφιγγε ακόμη τις χειροπέδες. Άνοιξε και με έσπρωξε με δύναμη. «Βγάλε τις χει-

ροπέδες!», του είπαν. Ήταν δύο άντρες, νέοι στην ηλικία. Γύρω στα τριάντα πέντε με σαράντα φαίνονταν και οι δύο. Με κοιτούσαν από την κορυφή μέχρι τα νύχια. Ο ένας ήταν ψηλός, με σγουρά πυκνά μαλλιά, με ανεξήγητο βλέμμα, κάθονταν όρθιος μπροστά στο ξύλινο τραπέζι. Ο δεύτερος ήταν λίγο φαλακρός, με ειρωνική λάμψη στα μάτια, ενώ ήταν καθιστός. Μπροστά του βρισκόταν μια παλιά γραφομηχανή και δίπλα της ένας χαρτοφύλακας κι ένας παλαιός περιέργος μαύρος στυλογράφος. Με κοιτούσαν επίμονα από θέση ισχύος. Κι εγώ τους κοιτούσα αθώα. Το δωμάτιο ήταν χωρίς παράθυρο και ψηλά κρεμόταν μια μεγάλη δυνατή λάμπα, ακριβώς πάνω από το κεφάλι μου, ενώ στο μέρος τους είχε σκιά. Με τύφλωνε, φανταζόμουν τον εαυτό μου μέσα στην ίδια τη λάμπα. Το φως που έπεφτε πάνω μου ήταν τόσο δυνατό, παραλίγο από τα μάτια μου να τρέξουν δάκρυα. Οι ματιές τους ήταν «καρφωμένες» πάνω μου, ακόμη πιο δυνατές κι από το φως. Ήμουν πια στα χέρια τους, φυλακισμένος. Η δύναμή τους ήταν τα σίδερα κι όλη αυτή η φυλακή, ενώ η δικιά μου δύναμη ήταν μόνον η καρδιά μου. Το στήριγμα της καρδιάς μου δεν το είχα αισθανθεί ποτέ τόσο δυνατό. Από χθες το πρωί, και ποιος ξέρει για πόσο, κανένας δεν θα ξέρει εάν είμαι ζωντανός ή πεθαμένος. Πιθανόν να σκορπίσουν τόσο φόβο και τρόμο που και οι δικοί μου άνθρωποι ίσως να μην τολμήσουν να με ψάξουν, κι αν θα τολμήσουν, θα τους αποφύγουν υποτιμητικά. Το έχουν κάνει κι άλλες φορές. Αυτός είναι και ο λόγος που με έφεραν τόσο μακριά.

«Είμαστε οι ανακριτές Κ. και Q, ελπίζουμε να είσαι συνεργάσιμος μαζί μας», πρόφεραν με βλέμμα ερευνητικό, αλλά και πολύ φανατισμένο.

Τους κοιτούσα αποβλακωμένα, αλλά και σκεφτικά. Για μισό λεπτό όλα είχαν γίνει βουβά και νεκρά, δεν με άφηναν από τα μάτια τους. Στα χείλη τους «κρεμόταν» ένα φαρμακερό χαμόγελο, το βλέμμα τους στο βάθος είχε κάτι το επίμονο. Ο ανακριτής Κ. σηκώθηκε όρθιος κι αποφάσισε εκείνος πρώτος να διακόψει τη σιγή:

«Μην ανησυχείς είσαι σε σίγουρα χέρια. Κι εδώ είσαι “ασφαλής” στα χέρια του Κόμματος, έχει εμπιστοσύνη σε μας. Είσαι ο Βαγγέλης Καραθάνος;»

«Ναι», τους είπα και γύρισα το κεφάλι από την άλλη μεριά για να αποφύγω την ειρωνική έκφραση των ματιών τους.

«Του Βασίλη και της Θεοδώρας;»

«Μάλιστα».

«Χρονών;»

Μου ζήτησαν και πάλι να πιστοποιήσω την ταυτότητά μου όπως και χθες το πρωί στη Λειβαδιά.. Δεν με πείραξε καθόλου.

«Σωστά», σε συμβουλεύουμε να είσαι ειλικρινής μαζί μας, για το καλό σου, να το ξέρεις αυτό, αλλιώς εσύ θα φταις» και κοιτάχτηκαν μεταξύ τους και πάλι. Με κοιτούσαν επίμονα για δύο τρία λεπτά, ο καθένας με τον τρόπο του, σαν να εξερευνούσαν το πρόσωπό μου. Ο ψηλός με άγριο βλέμμα υποτιμητικά, ενώ ο άλλος προσποιούταν τον χαμογελαστό. Ο ρόλος του καλού και του κακού. Για μένα τα δύο τρία λεπτά ήταν σαν να πέρασε μια ώρα. Η αλήθεια να λέγεται, ήμουν ανυπόμονος, ήθελα να μάθω τι συμβαίνει και πού το πάνε, για ποια εχθρική δράση θα με κατηγορήσουν. Το βλέμμα τους ήταν βασανιστικό και επίμονο. Ήταν σαν να μου μιλούσαν: «Μίλα, τι περιμένεις!» Ενώ εγώ περιμένα, έκανα τον ανήξερο. Το «όχι» το είχα στην άκρη των χειλιών

μου. Θα γίνει η αποκάλυψη απ' αυτούς ή θα επιμένουν στο αόριστο κι εγώ θα πρέπει να θυμηθώ τι είπα και με ποιους έβρισα το Κόμμα και τη «Λαϊκή Εξουσία»; Για πόσο θα κρατήσει το όχι; Και γιατί να με φέρουν στα Τίρανα και συγκεκριμένα σ' αυτήν τη φυλακή;

Δεν αποκρίθηκα, προσπάθησα να φανώ όσο πιο ήρεμος γινόταν και όχι πανικοβλημένος. Περίμενα να δω πού το πάνε. Ήμουν μπροστά στα πιο έμπιστα άτομα του δικτάτορα. Νέοι στην ηλικία, αλλά δεν δίσταζαν να σε εκτελέσουν επιτόπου, να σε πατήσουν στο λαϊμό, για χάρη του «Μεγάλου Ηγέτη». Αυτό το ήξερα καλά από πριν. Όπως κι ομοεθνείς τους ασφαλίτες στα μέρη μας. Και στα μικρά παιδιά έγιναν ο φόβος κι ο τρόμος. Από μικρή ηλικία μάς «φύτευαν» τη σκιά της φοβέρας. Όλους μας έβλεπαν με καχυποψία και αμφιβολία. Όλους μας φαντάζονταν δεμένους με χειροπέδες, ακόμη και τις γυναίκες κι ας ήταν ταλαιπωρημένες και βασανισμένες με τον κασμά, το φτυάρι και το σχοινί στο λαϊμό, όλη την ημέρα σε καταναγκαστική εργασία στα βαλτωμένα χωράφια. Κυνηγούσαν τις σκέψεις μας, μέρα και νύχτα κι ας μην ήταν πραγματικές. Μ' αυτές γέμιζαν τις δερμάτινες τσάντες τους κλειδωμένες με λουκέτο. Γεμάτες πληροφορίες για τον καθέναν μας. Ήθελαν να γνωρίζουν το παραμικρό και τα πάντα για όλους. Μας παρακολουθούσαν στη δουλειά, στο δρόμο, έξω απ' τα σπίτια μας την ώρα που κοιμόμασταν. Ακόμη και το βλέμμα ήθελαν να ελέγχουν. Στο μυαλό μας έπρεπε να επικρατούν δύο πράγματα: το Κόμμα και ο Αρχηγός!

Ο πιο ψηλός και σωματώδης με το μελαχρινό πρόσωπο «έσπασε» τη σιωπή κάνοντας δύο βήματα προς το μέρος μου και με διέταξε:

«Και τώρα, σωματικός έλεγχος». Καθώς περιμένα να με ελέγξουν, άλλαξε τελείως την έκφραση του προσώπου του, μού έβαλε τις φωνές: «Γυμνός τελείως, τι περιμένεις! Γδύσου!»

Έμεινα άναυδος. Ήθελαν να με ταπεινώσουν και όσο μπορούσαν να ρίξουν το ηθικό μου, να με «σπάσουν» ψυχολογικά. Ποιος θα τους σταματήσει; Οι νόμοι είναι με αυτούς, ενώ εγώ, ο «εχθρός του λαού» ήμουν μόνος μου, χωρίς καμία υποστήριξη. Εγώ και η μοίρα μου. Τι μου είπαν πριν από λίγο, γυμνός τελείως;

«Κάνε γρήγορα, μπορούμε να καλέσουμε τον δεσμοφύλακα να σε γυμνώσει με τη βία, είσαι στη φυλακή, μπορούμε να κάνουμε ό,τι θέλουμε με σένα και με οποιονδήποτε εδώ μέσα. Μην μας το παίζεις ούτε ντροπαλός ούτε και παλικάρι».

«Μέχρι εδώ ήταν η σιωπή», είπα στον εαυτό μου. «Τώρα αρχίζει να ανοίγει το παιχνίδι». Άλλο είναι να σου λένε οι άλλοι για τη φυλακή κι άλλο να είσαι ο ίδιος μέσα στη φυλακή. Είναι το χάσμα ανάμεσα στα λόγια και στην πράξη. Είναι η διαφορά ανάμεσα στο άγνωστο και στο γνωστό. Κανένας δεν μπορεί να φανταστεί τη φυλακή, εγώ όμως την ξέρω στ' αλήθεια. Το κατάλαβαν ότι κάτι σκεφτόμουν και ο πιο ψηλός χωρίς να χάσει χρόνο με άρπαξε με τα δύο χέρια από το πουκάμισο έτοιμος να με φτύσει και με έσπρωξε με δύναμη. Το κεφάλι μου χτύπησε στο τοίχο κι έπεσα κάτω. Ζαλιζόμουν, δεν μπορούσα να σηκωθώ. Με ανέσυρε βίαια από το παντελόνι, με στύλωσε ξανά όρθιο. Το δυνατό φως της λάμπας μού φαινόταν θολό.

«Προχώρησε! Κάνε γρήγορα, κάθαρο! Μπαγαπόντη!»

Άρχισαν τα βασανιστήρια. Έμεινα ακίνητος. Από το πουκάμισο είχαν κοπεί όλα τα κουμπιά. Το μου-

φάν πεταμένο στο πάτωμα. Το παντελόني πιο εύκολα έφυγε, το κρατούσα με τα χέρια, τη ζώνη ήδη την είχαν αφαιρέσει από χθες. Όλα τα ρούχα γλίστρησαν στο πάτωμα. Στεκόμουν γυμνός, ανυπεράσπιστος, ανίκανος να κάνω οτιδήποτε, δεν τους κοιτούσα καθόλου, τα μάτια καρφωμένα στο δάπεδο, ήμουν πολύ θυμωμένος. Μέσα μου έβραζα. Ποτέ δεν τους είχα μισήσει τόσο πολύ, όσο σήμερα. Σε ποιον να πεις τα παράπονα, ποιον να συμβουλευτείς και ποιος θα σ' ακούσει; Είναι η μοναδική χώρα στον κόσμο, πιστεύω, που έχει απαγορεύσει με νόμο τη δικηγορική προστασία, με την αιτιολογία ότι οι εισαγγελείς κι οι δικαστές είναι οι άνθρωποι του Κόμματος και σαν τέτοιοι δεν κάνουν λάθη, είναι αλάνθαστοι στις αποφάσεις τους, για τον απλούστατο λόγο πως το Κόμμα ποτέ δεν κάνει λάθος.

«Εντάξει», είπε ο δεύτερος ο πιο ήπιος, ο πιο μαλακός, «τώρα μπορείς να φορέσεις τα ρούχα σου».

Άρχισα να ντύνομαι με αργές κινήσεις. Ξαφνικά, καθώς προσπαθούσα να επανακτήσω την αυτοκυριαρχία και να κουμπώσω το μοναδικό κουμπί του πουκάμισου που είχε απομείνει και με το μπουφάν πεσμένο στο πάτωμα, βλέπω τον ανακριτή Κ. να με πλησιάζει. Μου σφύριξε μέσα από σφιγμένα δόντια κατάμουτρα:

«Πες μας, γιατί είσαι εδώ;»

«Εσείς ξέρετε. Εγώ όλη μου τη ζωή ήμουν τίμιος πολίτης...»

«Πιστεύεις ότι θα πιάναμε ποτέ έναν αθώο;»

Προσπαθούσα να φανώ ψύχραιμος, όσο μπορούσα. Όμως, λίγο πιο πριν, βρέθηκα εξαναγκαστικά τελείως γυμνός μπροστά τους, υπέστην τη χειρότερη προσβολή της ζωής μου. Με εξευτέλισαν, με ποδοπάτησαν. Ήμουν έξαλλος από το θυμό.

«Άκου καλά, ίσως δεν κατάλαβες πού βρίσκεσαι και πού είναι το παιδί σου. Είσαι πια στα χέρια μας, αυτό μην το βγάζεις από το νου σου. Μπορεί να δικαστείς πέντε χρόνια και δέκα και εικοσιπέντε και... Το Κόμμα είναι μεγαλόκαρδο και συγχωρεί, δεν έχει κανέναν για πέταμα. Αυτό εξαρτάται από εσένα και μόνον από εσένα. Η ειλικρίνειά σου και η μετάνοιά σου θα μετρήσουν. Μην μεγαλώνεις το κακό. Κι αν παρασύρθηκες απ' άλλους...»

«Σίγουρα κάνετε κάποιο λάθος», είπα κι ας ήμουν σίγουρος ότι από στιγμή σε στιγμή κάτι θα προστεθεί εις βάρος μου. «Δεν έκανα κανένα φόνο».

«Έτσι λες;», έτριξε τα δόντια ο ανακριτής Q. και με χτύπησε δυνατά στο σαγόνι. «Ας σε βοηθήσουμε, πες μας! Έχεις συγγενείς στην Αθήνα;»

«Έχω, αλλά ούτε με ξέρουν ούτε τους ξέρω. Τα σύνορα ήταν κλειστά πριν εγώ γεννηθώ».

Άλλα περιμένα κι αλλού το πάνε; Δεν ήταν από τις συνηθισμένες κατηγορίες που νόμιζα.όπως το τι είπες και με ποιον. Το παιχνίδι έβγαινε εκτός συνόρων; Ο ανακριτής K. ανυπομονούσε να μπει στο θέμα. Βιάζονταν, έπρεπε να γίνει η αρχή, εγώ να έλεγα το ναι. Φαινόταν το ήθελε τώρα χωρίς καθυστέρηση. Μπήκε στο θέμα αμέσως.

«Ούτε κανένα γράμμα; Για θυμήσου!» Δεν ανοιγόκλεινε τα βλέφαρά του και με κοιτούσε μέσα στα μάτια.

Δεν είπα τίποτε. Ήθελα να έδινα την εντύπωση πως δεν καταλάβαινα, όμως μέσα μου άρχισα να υποψιάζομαι. Μήπως είχε συμβεί αυτό που απευχόμουν; Γιατί δεν θέλω να το πιστέψω; Είναι σαν να δέχομαι την ήττα;

Ο ανακριτής K. στύλωσε ίσια το βλέμμα του μπροστά, κρατώντας στα χέρια του ένα ολοσέλιδο δακτυλογραφημένο κείμενο και άρχισε:

«Να ξέρεις, οι Κυριαζάτες τα ξέρασαν όλα» κι έδειξε το κείμενο με τον αντίχειρα του δεξιού του χεριού.

Είχα καταλάβει πια τι είχε συμβεί. Ξεχείλισα από πίκρα. Το διάβασα στα μάτια τους. «Τα ξέρουν όλα». Ήταν το Μήνυμα, με τη διαφορά ότι εμείς το είχαμε χειρόγραφο προορισμένο γι' αλλού. Άρα ήμασταν όλοι εδώ. Τελεία και παύλα. Τώρα όλα αλλάζουν. Τους το παρέδωσε ο Μ. Τ., ή κάποιος από την Αθήνα; Ή μήπως το δημοσίευσε καμία εφημερίδα; αναρωτήθηκα. Θα δείξει. Εγώ πάντοτε πίστευα ότι ο έξυπνος άνθρωπος, ο τίμιος, δεν μπορεί να γίνει καταδότης. Το έβλεπα αδύνατο. Έτσι νόμιζα μέχρι τότε. Κι όμως βρισκόμασταν μπροστά σε ένα τέτοιο γεγονός. Είχε προαχθεί η προδοσία. Πονηρά, υποχθόνια, φιδίσια. Η αίσθηση της προδοσίας με χτύπησε σαν κεραυνός εν αιθρία. Αυτό κράτησε για λίγο. Δεν ένιωθα μόνος κι ας ήμουν στη φυλακή. Ήμουν δίπλα με τους φίλους μου. Αισθανόμουν τη δύναμη της Πατρίδας. Νόμιζα πως ακουμπούσα πάνω της. Δεν άξιζε πια να κρυφτώ. Ζωήρεψα, πήρα κουράγιο και τους είπα:

«Ναι, είμαι ένας απ' αυτούς που έγγραψαν κι έστειλαν το Μήνυμα στο ελληνικό κράτος».

Το άγριο ύφος τους εξαφανίστηκε, φαίνονταν κι οι δύο σχεδόν ευχαριστημένοι.

Για λίγο όλα μου φαίνονταν απλά και φυσικά, δεν σκεπτόμουν ούτε πού είμαι κι ούτε για τη συνέχεια. Αισθάνθηκα ξαλαφρωμένος κι εσωτερικά ελεύθερος. Ήταν σαν να περιμένα από καιρό αυτήν τη στιγμή, πήρα βαθιά ανάσα κι είπα μέσα μου: «όλα εντάξει».

Ο ανακριτής Q. χωρίς να χάσει χρόνο κάθισε μπροστά στη γραφομηχανή και μου είπε να του περιγράψω εκείνη την ημέρα. Για μένα ήταν εύκολο, τα κατάφερο-

να πολύ καλά χωρίς να σκεφτώ πολύ. Τα μάτια του φαίνονταν σαν να γυάλιζαν. Με γρηγοράδα πάνω στα πλήκτρα έγραψε περίπου σε μια σελίδα τα εξής: «Σήμερα στις 13 Ιανουαρίου 1987, παρών των ανακριτών Κ. και Q., ο κατηγορούμενος Βαγγέλης Καραθάνος του Βασίλη και της Θεοδώρας γεννημένος στις 2 Μαρτίου 1954 στο Λαζάτι των Αγίων Σαράντα παραδέχεται ότι μαζί με τους Σωτήρη Κυριαζάτη, Φώτο Κυριαζάτη, Βασίλη Κρεμμύδα, Θωμά Γεροντάτη, Θοδωρή Κρεμμύδα και Βασίλη Τζαφέρη και σε συνεργασία μεταξύ τους στις 9 Ιουνίου 1985 οργάνωσαν μια συνάντηση στο “Σκουτίτσι”, τοποθεσία κοντά στο χωριό Λαζάτι, όπου ίδρυσαν την εχθρική οργάνωση Β.Η.Κ.Α. (Βορειοηπειρωτικό Κίνημα Απελευθέρωσης). Ύστερα από συζητήσεις γύρω από το κείμενο, το οποίο διάβασε μπροστά σε όλους ο Σωτήρης Κυριαζάτης, συμπληρωμένο και με νέες προτάσεις που έγιναν από τα μέλη της οργάνωσης, αποφάσισαν να στείλουν το παραπάνω γράμμα στο ελληνικό κράτος ζητώντας βοήθεια για δράση εντός του λεγόμενου βορειοηπειρωτικού χώρου. Το Μήνυμα απευθυνόμενο προς την ελληνική Κυβέρνηση και Βουλή, έχει ένα βαθύτατο εχθρικό περιεχόμενο. Η κατάσταση γενικά για τη χώρα μας και ειδικά για την ελληνική μειονότητα παρουσιάζεται με τα πιο μελανά χρώματα. Σ’ αυτό το Μήνυμα υπογραμμίζεται ότι η πολιτική του κράτους μας προς την ελληνική μειονότητα δεν είναι σωστή, ότι η ελληνική μειονότητα δεν διαθέτει ανθρώπινα δικαιώματα ίσα με τους υπόλοιπους πολίτες, ότι η γλώσσα, ο πολιτισμός, τα ήθη και έθιμα περιορίζονται και τούτο έχει σαν αποτέλεσμα την αφομοίωση αυτής της μειονότητας».

«Πλησίασε!», με πρόσταξε μετά. «Υπόγραψε εδώ!»

Μου έδειξε ένα μαύρο, παλιό στυλό δίπλα στα χαρτιά. Έπρεπε να το πάρω μόνος μου και όχι να μου τον δώσει εκείνος. Το συγκεκριμένο στυλό όπως φαίνεται, το άγγιζαν μόνον οι «εχθροί». Για πρώτη φορά κατάλαβα το τι σημαίνει υπογραφή στην πραγματικότητα. Ο καθένας μας, από μικροί ακόμη, κάναμε άπειρες προσπάθειες του πώς να καταφέρουμε την καλύτερη υπογραφή, την οποία θα τη χρησιμοποιούσαμε στο μέλλον της ζωής μας. Έτσι απλά, το βλέπαμε σαν παιχνίδι. Χρησιμοποιώντας το πρώτο κεφαλαίο του ονόματος, επίσης και του επωνύμου προσπαθούσαμε να σκαρώσουμε την καλύτερη αντιπροσωπευτική μας υπογραφή. Σήμερα κατανοώ το τι σημαίνει υπογραφή. Δεν είναι τζιφρα όπως λέγαμε. Τι υπογράφω σήμερα; Τη σωτηρία μου ή την καταδίκη μου;

Έπρεπε να υπογράψω στο τέλος της τελευταίας σελίδας, πράγμα που έκανα.

«Είναι η αρχή, έχουμε όλο τον καιρό μπροστά μας», μου 'συρε κοφτά ο ανακριτής με το δάχτυλο τεντωμένο προς το μέρος μου και πάτησε έναν διακόπτη δίπλα στο γραφείο με το άλλο χέρι, ενώ ο δεύτερος με κοιτούσε τάχα με αδιάφορο ύφος. Η πόρτα άνοιξε αμέσως και μπήκε ο αστυφύλακας.

«Πάρτε τον!»

Ο δεσμοφύλακας παρουσιάστηκε και μου πέρασε στα γρήγορα τις χειροπέδες. Με το αριστερό του χέρι πάνω στα σίδερα με έσπρωχνε και με το δεξί με χτυπούσε στο κεφάλι. Με χτύπαγε δυνατά και στα πόδια με τα στρατιωτικά παπούτσια που φορούσε. Εγώ έσφιγγα τα δόντια και τα σαγόνια μου κι όσο μπορούσα τέντωννα το κορμί μου. Άνοιξε την πόρτα του κελιού, μου αφαίρεσε όπως πάντα τις χειροπέδες και με έσπρωξε με όση δύναμη είχε.

Ο Φουάτ με κοίταξε με συμπόνια, ακούμπησε το χέρι στην πλάτη μου.

«Κουράγιο, τι έγινε αδερφέ;» ρώτησε, αφού μείναμε μόνοι.

«Πριν από δύο χρόνια μαζί με άλλους πέντε φίλους μου στείλαμε στην Αθήνα ένα γράμμα, το οποίο τώρα είναι στα χέρια τους».

«Σε ποιον, έχετε συγγενείς;»

«Στην ελληνική κυβέρνηση. Έχω συγγενείς στην Αθήνα, μάλλον ο ξάδερφός μου ήταν αυτός που θα παρέδιδε το γράμμα στην κυβέρνηση».

«Περίεργο, τι σύμπτωση κι εμένα για παρόμοια περίπτωση με κατηγορούν. Άρχισε να διηγείται την ιστορία του αναλυτικά, βιαζόταν, σαν να με περιέμενε από καιρό να εξομολογηθεί. Έχω έναν θείο στη Γιουγκοσλαβία, ο οποίος είναι υψηλόβαθμο στέλεχος της UDB (Μυστικές Υπηρεσίες της Γιουγκοσλαβίας). Πριν από τρία χρόνια, μεσάνυχτα ήταν, κοντά στο σπίτι μου, στην άκρη της πόλης, με σταμάτησε ένας ψηλός και γυμνασμένος άντρας. Ήταν χειμώνας και έβρεχε πολύ, οι κεραυνοί και οι αστραπές άνοιγαν τον ουρανό. Οι δρόμοι ήταν τελείως άδειοι. Σκοτάδι, το ηλεκτρικό ρεύμα είχε διακοπεί. “Είσαι ο Φουάτ;”, μου ψιθύρισε. “Ναι” του αποκρίθηκα. “Σε παρακαλώ, μη φοβηθείς”, συνεχίζει και με χαϊδεύει στο κεφάλι. “Ποιος είστε, τι θέλετε από εμένα;”, του είπα. “Είμαι ο Σαμπάν, ο θεός σου, μην πανικοβάλλεσαι. Μου τα είπε όλα ο Γκεζίμ. Πάρε αυτά (ήταν 1000 δολάρια) κι αύριο σε περιμένω κάτω από τη γέφυρα την πέτρινη”. Αυτή η γέφυρα έπεφτε περίπου ένα χιλιόμετρο έξω από την πόλη. “Μην πεις τίποτα σε κανέναν, θα μείνει μυστικό μεταξύ μας, ούτε στον αδερφό μου κι ούτε στη γυναίκα σου. Αν δεν

μπορείς μην έρχεσαι, αλλά εγώ θα περιμένω εκεί μόνο για μισή ώρα”, αποτέλειωσε το λόγο κι έγινε από τον άνεμο πιο γρήγορος και χάθηκε από μπροστά μου».

Ο Φουάτ μιλούσε ακόμα. Δεν τον καταλάβαινα εύκολα, είχε βαριά και σκληρή προφορά έτρωγε φθόγγους και φωνήεντα, αλλά τώρα δεν τον άκουγα πια, αλλά και ούτε ζύγιζα αυτά που μου έλεγε, το μυαλό μου ταξίδευε αλλού. Μόλις είχα επιστρέψει από το γραφείο των ανακριτών και όπως έδειχναν οι πρώτες τους κινήσεις το πήγαιναν για πολύ σοβαρές κατηγορίες. Δεν θα σταματήσουν απλώς στη συγγραφή του «Μηνύματος». Γιατί μου θύμισαν το όνομα του συντοπίτη Βασίλη Γκίκα, ο οποίος επισκέφτηκε τη Λειβαδιά προερχόμενος από την Αθήνα το καλοκαίρι του 1985; Τι θα συμβεί τις επόμενες μέρες; Έπρεπε να ήμουν πολύ προσεκτικός στις εκφράσεις μου, ακόμη και σε μικρές ασήμαντες αναφορές.

«Βλέπεις, Βαγγέλη που προσπαθούν κι άλλοι, όπως εσείς, σ' αυτήν τη χώρα;» με διέκοψε από τις σκέψεις μου ο Φουάτ. Φαινόταν σαν να ζητούσε την επιβεβαίωση και τη συμπάθειά μου.

Κι εκεί που ξεκίνησε και πάλι την αφήγησή του ακούστηκε ξανά ο φοβερός θόρυβος στην πόρτα. Πήραν εκείνον τούτη τη φορά. Έμεινα μόνος μου. Το κελί δεν ήταν το ίδιο με αυτό στους Αγίους Σαράντα. Ήταν πιο μεγάλο περίπου 2Χ2.5 και όχι τελείως σκοτάδι. Όμως κι εδώ η μούχλα και η υγρασία ήταν έντονες, λες και ταξίδευαν παντού μαζί μου. Και η μαύρη πόρτα, την οποία εμείς δεν μπορούσαμε ούτε να την αγγίξουμε. Στους μουχλιασμένους τοίχους ήταν γραμμένα με τα νύχια δεκάδες ονόματα φυλακισμένων που έζησαν μήνες ή και χρόνια σ' αυτό το κελί πριν από εμένα. Και η

λέξη ΛΕΥΤΕΡΙΑ! Το όνειρο κάθε φυλακισμένου. Όμως με όλο το νόημα της λέξης, όχι όπως τα συνθήματα έξω στα βουνά, στους δρόμους και στους τοίχους: «Ζήτω το Κόμμα», «Ζήτω ο Ηγέτης», «Ζήτω η Δικτατορία του Προλεταριάτου», «Όσο πιο ισχυρή η ταξική πάλη, τόσο πιο πολλή Δημοκρατία έχουμε», «Κάτω ο καπιταλισμός», «Το νερό κοιμάται, ο εχθρός δεν κοιμάται», «Στο ένα χέρι τον κασμά και στο άλλο το ντουφέκι», «Να διαβάζουμε και να μελετάμε τα έργα του ηγέτη», «Το μέλλον ανήκει στους προλετάριους» κι άλλα τέτοια.

Τελικά το συνειδητοποίησα ότι είμαι πλέον στη φυλακή. Έγινα πια «ο εχθρός του λαού». Όμως με αξιοπρέπεια. Καθαρά για πολιτικές πεποιθήσεις. Είχαμε έρθει σε απόλυτη ρήξη με το σύστημα. Δεν μπορούσαμε να κάνουμε πια υπομονή. Το περιμέναμε να συμβεί μια μέρα. Δεν φυλαγόμασταν, εκδηλωνόμασταν ανοιχτά σε πολλούς ανθρώπους.

Δεν μας χωρούσε ο τόπος, ίσως τώρα μας χωρέσει η φυλακή. Μισούσαμε τον Κομμουνισμό με πάθος, μας είχε γίνει έμμονη ιδέα, βίωμα ζωής και θανάτου. Πέρασα περίπου μία ώρα μόνος μου στο νέο κελί. Ο λογισμός μου ξανά και ξανά στον τόπο μου, στο παιδί μου, στη γυναίκα μου, στον πατέρα μου και στα αδέρφια μου. Πάνω τους θα πέσει πολλή χολή και βαριές κατάρες από τους επιτήδειους-φερέφωνα της ταξικής πάλης. Θα προσπαθήσουν να τους πνίξουν στο λαϊκό όπως ο βάτος τα άνθη. Θα δείξουν αγριότητα και εκδίκηση. Θα τους παρακολουθούν από μικρή απόσταση μη τυχόν κανείς τολμήσει και τους πει καλημέρα. Όμως θα υπάρχουν και οι προσευχές της σιωπής ο οποίες θα φέρουν τις ήρεμες, τις δίκαιες, τις ονειρεμένες μέρες. Το πιστεύω ακράδαντα. Είναι η σιωπή της προετοιμασίας.

Οι ασφαλίτες θ' αλωνίζουν στο χωριό μου το Λαζάτι, τη Λειβαδιά και τα γύρω χωριά μέρα και νύχτα. Με τη χαρακτηριστική δερμάτινη τσάντα κλειδωμένη με λουκέτο στο χέρι και το καλάσνικοφ στον ώμο. Η φημισμένη «SIGURIMI» σ' αυτήν τη χώρα είναι τα πάντα. Φόβος και τρόμος. Ποιος έχει τη σειρά; Αυτή η ερώτηση θα αφήνει πολλούς ανθρώπους άπνους, χωρίς να βγάζουν ούτε τα ρούχα, ούτε τα παπούτσια τους ακόμη και στο κρεβάτι. Επιτέλους, μήπως ήρθε η ώρα να τολμήσουν, να πετάξουν τα δεσμά της φοβέρας; Στους δρόμους ερημιά, θα κυκλοφορούν στα κρυφά μόνον οι καταδότες. Αυτό δεν μπορώ να το καταλάβω. Τι σύστημα διαβολικό είναι; Πώς καταντάει τον άνθρωπο έτσι; Να φυλάει ο γείτονας τον γείτονα; Να φοβάται ο ένας τον άλλον; Όλοι να φοβούνται μήπως δεθούν; Να μην τολμάει το παιδί να εκμυστηρευτεί στον πατέρα; «Μόνο σιώπα παιδί μου, σε παρακαλώ σιώπα κι οι τοίχοι ακούν!» Το κάθε σπίτι πρέπει να κρατάει μια φωτογραφία το λιγότερο του «ηγέτη» σε εμφανές μέρος, ενώ πρέπει όλοι υποχρεωτικά να τον αγαπούν;

Πριν από λίγο μπροστά στους δύο ανακριτές της Ανωτάτης Ειδικής Ανακριτικής Υπηρεσίας υπέγραψα το πρώτο πρακτικό κατηγορίας, στο οποίο το Σκουτίτσι αναφέρονταν ως ο τύπος ίδρυσης της «εχθρικής» οργάνωσης Β.Η.Κ.Α. Ο Σωτήρης ήταν κάτοικος της πόλης των Αγίων Σαράντα, ενώ ο Βασίλης Κρεμμύδας κατοικούσε στα Εξαμίλια. Οι υπόλοιποι τέσσερις κατοικούσαμε στη Λειβαδιά. Αποφασίσαμε ομόφωνα η πρώτη σύσκεψη της Οργάνωσης να γίνει στο Σκουτίτσι, τοποθεσία κοντά στο χωριό μας το Λαζάτι. Στρογγυλοκαθίσαμε λίγο πιο κάτω από τη μεγάλη σκιά, στον ανοιχτό χώρο με σκοπό να έχουμε τη δυνατότητα να

παρατηρούμε και να ελέγχουμε κάθε κίνηση. Το κείμενο το διάβασε ο Σωτήρης. Κι εμείς ακούγαμε προσεκτικά. Φαινόταν συγκινημένος, μα αποφασιστικός. Το «Μήνυμα» μερικών σελίδων, γραμμένο χειρόγραφα με μελάνι, έτσι όπως το έβλεπα το παρομοίαζα με μια ολόκληρη ουρανογραφία. Η αρχή του Μηνύματος: *«Κύριε πρόεδρε της Ελληνικής Δημοκρατίας... Κύριε Πρωθυπουργέ της Ελληνικής Δημοκρατίας... Κύριε Πρόεδρε της Ελληνικής Βουλής... Κύριοι! Τα γεγονότα και το αίσθημα του χρέους μάς επιβάλλουν την επισήμανση και την έκθεση των απόψεών μας. Η 21 Φλεβάρη 1984, μέρα σημαντική για μας, αποτελεί ιστορικό σταθμό. Το πρόβλημά μας γίνεται επίσημα εθνικό, ήρθε στο προσκήνιο για συζήτηση και επιτέλους, τώρα πια στρώνεται για να βρει την τελική του λύση... Είμαστε πια βέβαιοι πως καμία ελληνική κυβέρνηση δεν θα αποφασίσει να ενταφιάσει με τα ίδια της τα χέρια τον Ελληνισμό της Β. Ηπείρου...»* Ήταν σαν να βγάλαμε προς τα έξω τα φυλακισμένα μας όνειρα. Τα αφανέρωτα, τα ανεκπλήρωτα όνειρά μας μια ζωή. Οι σκέψεις μας έγιναν πράξη. Κι όταν οι σκέψεις γίνονται πράξη είναι σαν να ξεχειλίζει μπουκωμένο ποτάμι, η στάθμη ανεβαίνει, παραφουσκώνει το φράγμα άξαφνα σπάει και τότε δεν υπάρχει καμιά δύναμη να συγκρατήσει το νερό. Ολόκληρο το Μήνυμα περιείχε τις ακριβείς αλήθειες-τη βία, τα δεινά, την αδικία και το ψέμα- που μας έχει επιβάλει το σύστημα, όμως και τον αληθινό δρόμο. Και το τέλος: *«Ο Αγώνας μας τώρα περνάει σε μια νέα φάση. Και είμαστε έτοιμοι να κάνουμε το χρέος μας ως Έλληνες. Η κατάσταση δεν ανέχεται μακροπρόθεσμη λύση. Για μας δεν φθάνει μόνο η συμπαράσταση και η συμπαράταξη της πατρίδας, αλλά κάτι πιο πέρα, χρει-*

άξεται άμεση και δυναμική βοήθεια. Κι άλλοι διωγμοί έπονται. Μα αυτό δεν μας κλονίζει. Μπροστά στη γενική τραγωδία, η δυστυχία ενός, ή μερικών ατόμων εκμηδενίζεται. Φυσικά, δεν διαθέτουμε τίποτα παρά τη βούληση και την απόφαση να αγωνιστούμε. Μα πιστεύουμε πως θα τα 'χουμε όλα, φθάνει να υπάρχει από σας η απαιτούμενη και ταχεία συμπαράταξη και βοήθεια. Ζήτω η Ελευθερία! Ζήτω το Έθνος!»

Ο Βασίλης Κρεμμύδας απαθανάτισε τις μεγάλες στιγμές της ιστορικής μέρας με τη φωτογραφική του μηχανή. Εκτός από οπερατέρ φιλιμ ήταν και ταλαντούχος φωτογράφος. Ο Θωμάς ήταν εκπαιδευτικός και του ανατέθηκε από την ομάδα να αντιγράψει το «Μήνυμα», όταν ο Φώτος θα έκανε την τελευταία σύνταξη. Το «Μήνυμα» σίγουρα δεν έφτασε στον προορισμό του. Μέχρι στιγμής το ακούσαμε εμείς οι έξι στο Σκουτίτσι. Κι αυτό κάτι λέει. Τώρα το διάβασαν και το άκουσαν η ηγεσία του Κόμματος και των Μυστικών Υπηρεσιών. Δεν είναι λίγο. Εάν και ολιγοσέλιδο πιστεύω πως το «Μήνυμα» βαρραίνει περισσότερο από τους δεκάδες κόκκινους τόμους των έργων του δικτάτορα. Για τον απλό λόγο: είναι η αλήθεια. Ενώ τα έργα του είναι άψυχα και γεμάτα ψέματα. Σίγουρα αύριο θα το διαβάσουν και οι πολλοί. Ο τόπος μας για σαράντα χρόνια κάνει βήματα προς τα πίσω. Για πόσο ακόμη; Δεν μπορεί άλλο. Πλησιάζει ο αναγκαίος ξεσηκωμός. Ίσως μερικοί θα μας κακίζουν. Αλλά νομίζω τον αγωνιστή της Ελευθερίας δεν πρέπει να τον κατακρίνει κανένας. Είναι μόνο αφέλεια όποιος το κάνει. Εφόσον οι πιο πολλοί την ξέρουμε την αλήθεια, τότε θα την πούμε; Ένα ολόκληρο σύστημα δημαγωγεί με όπλο τη βία και την προπαγάνδα και μια ολόκληρη κοινωνία ψεύδεται

από το πρωί μέχρι το βράδυ. Επιτέλους δεν αντέξαμε. Ίσως κάναμε ζημιά για μερικούς, αλλά θα είναι προσωρινή. Γράψαμε την αλήθεια. Κάναμε έκκληση στο ΕΘΝΟΣ. Πρέπει να φωνάξεις για να σε ακούσουν. Κι αν ξέρουν την αλήθεια (δεν νομίζω πως ήταν τυχαία η επίσκεψη Παπούλια κι άλλων υπουργών της ελληνικής κυβέρνησης στη Λειβαδιά τέσσερις μήνες μετά την καταδίκη μας. Μόλις βρέθηκαν στα Τίρανα, στην πρωτεύουσα του κράτους, την άλλη μέρα κιόλας παρουσιάστηκαν στη Λειβαδιά. Και γιατί επέλεξαν τη Λειβαδιά; Πόσες δεκαετίες είχαν περάσει χωρίς να πατήσει πόδι Έλληνα Υπουργού Εξωτερικών στα μέρη που ζει η ελληνική μειονότητα;)